

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

**Пізнавальна та рекреаційна цінність ландшафтів Тернопільського
Придністер'я**

Виконав: студент 2 курсу Geo1-M22 групи
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

Саламандик Андрій Іванович

Керівник: Касіяник Ігор Петрович, к.г.н., доцент

Рецензент: Лісовський Андрій Сергійович, к.г.н.,
старший викладач

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

РЛП - регіональний ландшафтний парк;

РРП - рекреаційний ресурсний потенціал;

СМТ - селище міського типу;

ТРС - територіальна рекреаційна система;

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Ландшафт як об’єкт рекреаційної діяльності	7
1.2. Підходи до аналізу рекреаційної цінності ландшафтів.	11
1.3. Методи досліджень	18
1.4. Безпека досліджень	21
РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНІ УМОВИ. ДОЛИНИ РІЧКИ ДНІСТЕР В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ	27
2.1. Літологічний компонент ландшафту.....	27
2.2. Біотичні умови.....	37
2.3. Ландшафти.....	37
РОЗДІЛ 3. РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛАНДШАФТІВ ДОЛИНИ ДНІСТРА ЯК РЕКРЕАЦІЙНИХ ОБ’ЄКТІВ.....	47
3.1. Рекреаційні ландшафти Тернопільського Придністер’я.	47
3.2 Ландшафти «Подільського олдреду»	47
3.3. Ландшафт «Сірих скель із сеноманським монолітом».....	50
3.4. Ландшафт «сипучих скель»	53
3.5. Ландшафт вапнякових урвищ.	54
РОЗДІЛ 4. ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛАНДШАФТІВ	57
4.1. Туристична оцінка ландшафтів досліджуваного регіону.....	57
4.1. Проблеми ефективного використання туристичного потенціалу ландшафтів.	59
ВИСНОВКИ	64
ЛІТЕРАТУРА	66
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Швидке розгортання туристичного господарства формує проблеми переосмислення та нового обґрунтування таких понятійних категорій як “туристські” та “рекреаційні” ресурси. Особливо важливими є питання раціонального їх використання в межах певних територій, повернення вкладених коштів в максимально короткий термін, а також збереження самих ресурсів для подальшого використання.

Ландшафт у рекреації та туризмі виконує подвійну роль. З одного боку, це - природне або природно-антропогенне середовище, в якому відбуваються рекреаційно-туристичні процеси, а з іншого - ландшафт - унікальний об’єкт споглядання, тобто туристична атракція, мета туристичної подорожі.

Ландшафт, як природне оточення рекреаційно-туристичної діяльності, формує рівень сприятливості для відпочинку й естетичності відчуттів, які його супроводжують. Перевагу отримують ті країни та окремі регіони, які володіють ландшафтною мозаїчністю і поєднанням на обмежених територіях прибережних, гірських, лісових та інших природних комплексів у різних комбінаціях.

Досліджувана територія, в силу свого ландшафтного різноманіття є цікавою в плані виявлення закономірностей взаємозалежності між природними умовами та наявними туристсько-рекреаційними ресурсами (ТРР). Розвиток туристсько-рекреаційної галузі господарства передбачає створення необхідних виробничих умов, що призводить до певної трансформації ландшафту, вимагає збереження його естетичності, неповторності, екологічної безпечності.

Середнє Придністер’я виділяється своєрідними природними умовами, різноманітними і унікальними ландшафтами, які мають високий рекреаційний потенціал. Рекреаційні комплекси у структурі антропогенних ландшафтів регіону за віком наймолодші. Їх формування розпочалося наприкінці ХІХ - на початку ХХ століття, активний розвиток спостерігається лише з 70-х років ХХ

ст. Основою створення рекреаційних ландшафтів є переважно антропогенні геокомплекси.

До рекреаційних ресурсів Середнього Придністер'я відносяться всі об'єкти натурального і антропогенного походження, які можуть використовуватись для різних видів туризму, масового відпочинку, лікування, оздоровлення. При цьому надзвичайно важливою характеристикою рекреаційних ресурсів є їх унікальність у різних проявах: будь це зовнішній вигляд, внутрішні властивості, соціокультурна оцінка тощо [1]. Показник унікальності інтегральний, який відображає, як кількісні, так і якісні характеристики рекреаційних комплексів.

Об'єкт – Ландшафтні комплекси долини річки Дністер в Тернопільській області.

Предмет – туристичний потенціал регіональних природних територіальних комплексів долини р. Дністер.

Мета роботи – здійснити оцінку туристичних можливостей ландшафтів річки Дністер в Тернопільській області.

Завданнями, дослідної роботи:

1. Ознайомитися з провідними методологічними підходами до вивчення регіональних ландшафтів з туристично-рекреаційних позицій;
2. Охарактеризувати компонентну та просторову структуру ландшафтів регіону досліджень;
3. Встановити рекреаційно-туристичну роль регіональних та локальних ландшафтів у функціонуванні рекреаційної системи регіону.;
4. Провести оцінку регіонального рекреаційного потенціалу природних територіальних комплексів..

Методи дослідження. Дослідження системи природокористування у межах роботи реалізовані на основі комплексу бібліографічних, статистичних та картографічних методів.

Наукова цінність роботи – запропоновано авторське районування рекреаційних ландшафтів долини р. Дністер на основі функціонально-естетичних властивостей .

Практичне значення результати дослідження дозволять розробляти нові туристичні і рекреаційні продукти з урахуванням природних особливостей ландшафтів та виявляти фактори обмеженого використання одних локацій та надмірного – інших.

Апробація результатів дипломної роботи. Наукові і практичні результати роботи опубліковані на науковій конференції «Подільські читання».

Публікації. Основні тези наукового дослідження висвітлені в матеріалах підсумкової наукової конференції студентів та магістрантів.

Структура та обсяг роботи. Текст 70 сторінок, що включають: вступ, 4 розділи, висновки, список літератури, яка містить 60 найменувань і додатки.

ВИСНОВКИ

Потужний ландшафтно-рекреаційний потенціал Середнього Придністер'я зумовлений оригінальним поєднанням особливого комфортного мікроклімату, своєрідних мальовничих ландшафтів з розміщеними у їх межах численними унікальними в європейському й світовому масштабах пам'ятками природи, історії і культури. Це достатньо сприятлива умова для розвитку і функціонування рекреаційних ландшафтів. Згідно ландшафтно-рекреаційного районування у межах Поділля, виділено унікальну ландшафтну структуру з майже суцільною придатністю до рекреаційного використання - Придністерську рекреаційну область, яка характеризується певним співвідношенням рекреаційних умов, ресурсів і ландшафтів [4]. Різноманітність, широке розповсюдження та особливості ландшафтно-рекреаційної структури у Середньому Придністер'ї дає можливість використовувати її для потреб туристичної роботи.

Реальну оцінку туристичного потенціалу можна здійснювати при поєднанні у дослідженні підходів: формального юридичного статусу земель і форм природокористування в їх межах; компонентно-ресурсного, який дозволяє виокремити туристичні об'єкти та оцінювати загальну цінність території для туристичних потреб, а також дестинаційний – який зорієнтований на вивчення можливостей локального ландшафту виконувати туристичні функції.

Регіон долини річки Дністер в межах Тернопільської області відзначається глибоким ерозійним розчленуванням, що сприяє домінуванню схилів із збереженими компонентами природних комплексів. Провідну роль в естетичному сприйнятті ландшафтів відіграє літологічний компонент, зокрема регіональне поєднання різних геологічних формацій. Зокрема палеозойські та крейдові відклади формують основні візуальні та структурні відмінності ландшафтів схилів, дозволяючи здійснити відповідну регіоналізацію рекреаційних ландшафтів за критеріями естетичного сприйняття.

У межах долини Дністра та приток поширені урочища природного русла, заплави та надзаплавних терас, а також схилів. Природні комплекси зазнали значного ступеня антропогенного перетворення. Для організації туристичної діяльності найважливішими виступають ділянки природного русла та водосховищ на притоках, а також схили зі збереженими природними компонентами. Для рекреації найважливіші ділянки терас із лісовою рослинністю та водні об'єкти із стабільною береговою лінією.

Загалом у досліджуваному регіоні можна виокремити чотири типи рекреаційних ландшафтів що суттєво відрізняються за візуальним сприйняттям: «Подільського олдреду», «Сірого демону із сеноманським монолітом», «Сипучих скель» та «Вапнякових урвищ». Для кожного із них характерні еталонні урочища що розкривають унікальні особливості ландшафтів, оглядові пункти та індивідуальна ресурсна специфіка.

Оцінка за регіональної структури за формальними параметрами демонструє концентрацію зон із високим туристичним потенціалом у внутрішньоканьйонних частинах річкових долин. Ядра із найвищим потенціалом відображені у локаціях що вже розвиваються як туристично-рекреаційні центри: Урочище «Червоне», м. Заліщики, с. Кривче.

Практично усі території зі збереженими природними компонентами в долині р. Дністер та прилеглих приток є структурними частинами функціонального зонування НПП «Дністровський каньйон» і в тут діють обмеження щодо туристичної діяльності, це визначає вузьку спеціалізацію розвитку рекреаційної сфери.

Головними проблемами туристичного освоєння ландшафтів регіону є слабкий розвиток інфраструктури, складні природні умови та відсутність ефективних форматів туристичної діяльності спрямованої на використання їх естетичного і функціонального потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божук Т.І. Аналіз факторів, що визначають туристичну привабливість території (на прикладі Городоцького району Львівської області) / Т.І. Божук, Х.П. Грабовенська // Туризм як фактор розвитку регіону: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.. Вінниця, 2011. С.118-120.
2. Бейдик О.О. Словник – довідник з географії, туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. –К.: Палітра, 1997. – С. 50 – 74
3. Безутлий В.В.,Козинець С.В. Регіональна економічна та соціальна географія світу. Посібник. –К: Академія, 2003. – 60 с.
4. Бережна О.О.: «Стан і проблеми розвитку рекреаційно-оздоровчого комплексу України в період переходу до ринкових відносин» // Економіка України, №4, 2003. – С. 5 – 7
5. Бобираєва О.В.: «Рекреація в системі розширеного суспільного відтворення» // Вісник Київського Національного університету ім. Т.Г.Шевченка – Випуск 55, 2002. – С. 4 – 5
6. Бобираєва О.В.: «Становлення і розвиток сфери рекреаційних послуг як напрям інтеграції до світового господарства» // Вісник Київського Національного університету ім. Т.Г.Шевченка - Випуск 57, 2002. – 6 с.
7. Бойчук Ю.Д., Солошенко Е.М., Бугай О.В. Екологія і охорона навколишнього середовища. — Суми: Університетська книга, 2002. – 69 с.
8. Большаков Н. М. Рекреационная роль лесов. // Економіка і Екологія, №10, 2005. – 5 с.
9. Борозняк В.С. Перспективи розвитку українського туризму // Бізнес, №15, 2005 – С. 15 – 16
10. Воловик В. Рекреаційні ландшафти / В. Воловик // Середнє Придністров'я монографія [За ред. Г.І. Денисика]. Вінниця, ПП "Видавництво "Теза", 2007. С.364-373.
11. Бутусов Г. Аналіз туристичного ринку України // Галицькі контракти № 5, 2006, – С. 8 – 10

12. Вишневецький В.І. Річки і водойми України: стан і використання. — К.: Віпол, 2000. — 189 с.
13. Внутрішній туризм в Україні : окремі аспекти // О.І.Лутова. — К. 2002. — 226 с.
14. Генсирук С.А., Низьких М.С. Рекреационное использование лесов. — К.: Урожай, 1987. — 184 с.
15. Географічна енциклопедія України: В 3-х т. / Під ред. О.М. Маринич. — К.: УРЕ ім. М.П. Бажана, 1989. — 298 с.
16. Гетьман В.І. Платні рекреаційні послуги установ природно-заповідного фонду України: законодавчі нормативи та екологічні можливості. // Укр. геогр. журнал. — 2002. — № 1. - С. 58 – 64.
17. Гнатів О.К. Проблеми розвитку вітчизняного туризму // Економіка України, №5, 2006. — С. 23 – 25
18. Гонгало П.Ф. Проблеми відтворення ресурсного комплексу України. // Економіка і Екологія, 2001, №15. — 5 с.
19. Горобець Н.П. Нові технології в галузі туризму // Економіка і інформатизація, №7, 2006. — С. 27 – 28
20. Грищенко Ю.М. Основи заповідної справи. — Рівне: РДТУ, 2000. — 234 с.
21. Гродзинський Д.М., Шеляг-Сосонко Ю.Р. та ін. Проблеми збереження та відновлення біорізноманіття в Україні. — К.: Академперіодика, 2001. — 245 с.
22. Гудзь П. «Економічна ефективність використання природних рекреаційних ресурсів» // Регіональна економіка – №4, 2000. — С. 2 – 3
23. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій. —Донецьк, 2001. — 270 с.
24. Данильчук В.Ф. и др. Методы оценки рекреационных территорий. — Донецк: ДИТБ, 2003. — 205 с.
25. Денисюк Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України: монографія / Г.І. Денисюк. Вінниця: Арбат, 1998. 292 с.

26. Денисик Г.І. Рекреаційні ландшафти Поділля / Г.І. Денисик, В.М. Воловик. Вінниця: Едельвейс і К, 2009. 206 с. Дубін В.Г. Регіональні проблеми збереження рідкісних видів біоти у лісах України // Укр. геогр. журнал — 2002. — № 2. — С. 20 – 27.
27. Жученко В.: «Розвиток туристсько-рекреаційної діяльності на Україні: передумови та перспективи» // Регіональні перспективи – № 1 (14), 2001
28. Заїкина О.О Внесок туристичної галузі в подолання економічної кризи, 2000. – 50 с.
29. Закон України „Про туризм” від 15 вересня 1995р. / Голос України від 14.11.1995р.; зі змінами та доповненнями.
30. Заставний Ф.Д. Географія України. — Львів: Світ, 1994. – 360 с.
31. Зіновчук Т.С. Вплив екологічних факторів на туризм // Екологічний вісник, №9, 2005 – С. 5 – 10.
32. Касіяник, І.П., Мендерецький В.В. Любинська І.Б. Умови реалізації палеонтологічного напрямку геотуризму в межах національного природного парку «Подільські Товтри» / І.П. Касіяник, В.В. Мендерецький І.Б. Любинська. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. – Тернопіль: СМП "Тайп". – №1 (випуск 47). – 2021. 30 -36.
33. Касіяник, І.П. Чернюк Г.В. Літологічна структура Смотрицького каньйону, як основа розвитку екскурсійних форм геотуризму в Кам'янці-Подільському / І.П. Касіяник, Г.В. Чернюк // Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій. – Львів : ЛНУ імені І. Франка.
34. Касіяник І.П. Вітвицький Я.Й. Регіональна інтерпретація літрово-палеонтологічної структури відслонення, як умова ефективності геотуристичного продукту / І.П. Касіяник, Я.Й. Вітвицький // Геотуризм: практика і досвід. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (22-24 жовтня 2020, Львів). – Львів: Каменяр, 2020. — 188 с.
35. Коротун І.М., Коротун С. І. Природні ресурси України. Рівне, 2000. – 440 с.

44. Лабскір В.М., Любієв А.І., Юшко О.В. та ін. Туристичні об'єкти України. Харків: НТУ «ХП», 2002. – 175 с.
45. Леоненко В.Б., Стеценко М.П., Возний Ю.М. Атлас об'єктів природно-заповідного фонду України. — К.: ВПЦ «Київський університет», 2003. – 119 с.
46. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів, 1997 – 254 с.
47. Михайлов В.А. Антропогенний вплив на навколишнє середовище. // Економіка і Екологія, №15. 2001
48. Питуляк М.Р. Сучасний стан та оптимізація рекреаційних функцій ландшафтно-рекреаційних областей і районів Тернопільщини / М.Р. Питуляк // Український географічний журнал. 1999. №3(27). 1999. С.7-9.
49. Природа Хмельницької області / Під ред.К.І. Геренчука. – Львів: Вища школа. Вид. при Львів ун-ті, 1980. – С. 13 – 86
50. Рутинський М.Й. Географія туризму України. Навч.-метод. пос. — К.: Центрнавч. літ-ри, 2004. – 160 с.
51. Стафійчук В. І. Рекреалогія. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2006. – 264 с.
52. Соціально-економічна географія України. Навч. посібник / За ред. проф. Шаблія О.І. – Львів: Світ, 1994. – 608 с.
53. Товажнянський Л.Л., Солодкий В.Д., Масікевич Ю.Г. та ін. Заповідна справа. – Харків: НТУ «ХП», 2002. – 240 с.
54. Туристичні ресурси України: 36 наук. статей / Наук. ред. О.І. Лугова. — К., 1996. – С. 136 – 236, 268 – 275
55. Україна. Природне середовище і людина. Серія карт. / Відп. ред. Л.Г. Руденко, В.М.Ліпінський, А.Л. Бондар. — К., 1993. – 56 с.
56. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. — Івано-Франківськ, 2001. – 86 с.
57. Федорончук Н, Яворська В, Сучков І. Геологічна інформація на туристичних природних об'єктах, її значення та інтерпретація для широкого кола туристів /

Наталія Федорончук, Вікторія Яворська, Ігор Сучков// Геотуризм: практика і досвід. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (26-28 квітня 2018, Львів). – Львів: Каменяр, 2018. — 256 с.

58. Царик Л.П. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу (на прикладі Тернопільської області) / Л.П. Царик, Г.В. Черняк. Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. 188 с.
59. Червона книга України: Рослинний світ / відп. ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко. — К.: Укр. енциклопедія, 1996. — 450 с.
60. Червона книга України: Тваринний світ / відп. ред. М.М. Щербак. — К.: Укр. енциклопедія, 1994. — 624 с.